

Posudok vedúcej diplomovej práce Mgr. Ivany Křížkovej *Idea ženství v díle filosofky Marie Štechové* (Katedra genderových studií, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2017)

Ivana Křížková sa v svojej diplomovej práci vydala cestou, ktorá sa spočiatku zdala byť pomerne priamočiara, no napokon sa ukázala ako nie celkom jednoduchá. Rozvíjanie už začatého projektu, ktorý pre diplomandku predstavovala jej diplomová práca o Marii Štechovej obhájená na Ostravskej univerzite v roku 2015, vyžadovalo istú zmenu perspektívy a prehĺbenie témy. Hoci sama sa dnes – po podrobnejšom zoznámení sa s dielom Štechovej – domnievam, že interpretačná práca textov Štechovej (a to ani z genderovej perspektívy) nie je zďaleka vyčerpaná, tak je možné konštatovať, že Ivana Křížková v predloženej diplomovej práci poskytla dobrý základ a rámec pre ďalšie skúmania, ktoré by mohli nasledovať.

Pri pohľade na obsah práce by sa mohlo zdať, že biografický prehľad, prehľad myslenia a vydaných prác autorky aj zasadenie diela do širšieho kontextu sú všetko „prehľadové“ kapitoly, ktoré by v interpretačnej práci nemali byť, resp. by nemali byť v takom veľkom rozsahu. Tu je potrebné upozorniť, že vzhľadom na veľmi stručné pojednanie Štechovej tak v novšej práci Libuše Heczkovej¹ aj v staršej práci Michala Kocáka², sú tieto časti vyzerajúce navonok ako „technické“ v skutočnosti veľmi prínosné. Za problematickú v týchto častiach považujem však veľkú výberovosť toho, ako autorka práce nakladá s ukázkami z diela Štechovej, ktoré si tu vyberá na analýzu či ilustráciu. Myslím, že hlavne v prípade takých veľkých diel ako ostatné dva nepublikované rukopisy Štechovej, by si zaslúžili vecnejší opis, podobne tak aj (krátka) *Duše a svět* pokrýva viac tém, než v svojom opise naznačuje autorka. Opis jednotlivých diel je do istej miery anekdotický, hoci je potrebné uznať, že rozsah vydaného aj nevydaného materiálu je pomerne veľký.

Oceňujem, že sa autorka snaží Štechovú ako propagátorku „novej ženy“ a tiež ako filozofku porovnať s dvomi vybranými osobnosťami, s ktorými sa pretla v problémových okruhoch, ktorými sa zaoberala – so Zdenkou Háskovou a Albínou Dratvovou. V ideálnom prípade by tieto komparácie či kontextualizácie prostredníctvom autoriek mohli byť ešte detailnejšie. Pre základné ukotvenie pomerne idiosynkratickej Štechovej do feministického aj nefeministického myslenia žien jej doby sú však postačujúce. V prípade podrobnejšieho výskumu by podobne boli detailnejšie a rozsiahlejšie aj časti práce týkajúce sa dobovej reflexie tvorby Štechovej – je totiž odôvodnené predpokladať, že jej knihy nezostali bez záujmu recenzentov.

Jadro práce tvorí 5. kapitola *Myšlení Marie Štechové z genderové perspektívy*, ktorej kompozíciu možno oceniť, zároveň je však potrebné upozorniť aj na jej úskalía. V prvom rade oceňujem to, že diplomantka sa nechala presvedčiť (školiteľkou – mnou), že hovoriť o jednom chápaní ženskosti či o jednej genderovej ideológii v tak rozsiahlom a najmä časovo široko rozkročenom diele je prakticky nemožné. Z diskusii o rozmanitosti Štechovej prác a ich postupnej premeny sa vyvinula aj nutnosť analyzovať prístupy Štechovej k ženskosti, ku ktorej Ivana Křížková pristúpila prostredníctvom problematizácií sexuality, manželstva a obrazu ženstva, podľa jednotlivých období tvorby Štechovej. Toto je podľa môjho názoru prednosť práce.

Za problematický však považujem na niektorých miestach anachronický interpretačný prístup, keď autorka napríklad na uchopenie sexuality v ranom období tvorby Štechovej (teda 20.

¹ Heczková, L. (2009). *Pišící Minervy : vybrané kapitoly z dějin české literární kritiky*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

² Kocák, M. (1984). Maria Štechová. In M. Štechová, *Myšlienky o ľuďoch a veciach* (s. 235 - 240). Bratislava: Tatran.

a 30. rokov 20. storočia) využíva písanie Adrienne Rich zo 70. rokov 20. storočia. Hoci je interpretácia pomocou Rich potenciálne zaujímavá, myslím, že náležitejšie by bolo využitie dobových diskurzov, ktoré v pomerne hutnom prehľade predstavuje napríklad kniha *Iluze spásy*³. Podobne keď autorka k obrazu ženstva pristupuje z hľadiska Freuda a Beauvoir, bolo by potrebné, aby jasnejšie vysvetlila svoje voľby. Lebo tie, ktoré uvádza – najmä to, že „oba tyto proudy se projevovaly přibližně v době, kdy Marie Štechová žila a působila“ (s. 54), úplne neplatia. Mohla by diplomantka na obhajobe vysvetliť, v čom sú tieto prístupy v jej uchopení myslenia Štechovej o ženskosti prínosné? Alebo konkrétnejšie: Mohla by identifikovať podobnosti tematizovania ženskosti u Štechovej a Beauvoir?

V texte práce je viacero interpretačných krokov či tvrdení, ktoré sú diskutabilné (v kritickom zmysle) a vhodné na diskusiu (v pozitívno-kritickom zmysle). Zameriam sa však len na jednu všeobecnejšiu a tri konkrétnejšie otázky.

Celková otázka k interpretácii sa bude týkať toho, čo presne predstavuje v jej chápaní genderová perspektíva, z ktorej sa má nazeráť dielo Štechovej. Uplatňuje sa genderová perspektíva vo vymedzení skúmaného materiálu, teda tematicky? Alebo je prítomná (aj) nejako inak?

Ďalšie otázky sa týkajú Štechovej vzťahu k ženskému hnutiu a feminizmu všeobecnejšie. Totiž, v priebehu práce sa zdá, akoby to, čo určovalo myslenie Štechovej, je predovšetkým presvedčenie o istej potrebe nájsť nejaký návod na harmonický život individuálny aj kolektívny – a to či už v partnerstve, v rodine, v širšej spoločnosti, v štáte. Táto snaha po nastolení „mieru na zemi“ potom vlastne generuje pomerne tradičné chápanie komplementárnosti pohlaví. – Súhlasila by s takýmto tvrdením diplomantka?

Ďalej, aj na základe Štechovej trvalo prítomnej kritiky (až príliš „čínorodého“) ženského hnutia si možno klásť otázku, či vlastne Štechovej tematizovanie „novej ženy“ nebolo skôr nejakým konzervatívnym uchvátením diskurzu ženského hnutia v mene moralizmu. – Tu formulujem závery o Štechovej pomerne príkro. Ale je zrejmé, že jej tvorba bola protirečivá. Ako inak totiž možno nazvať autorku, ktorá na jednej strane tvrdí, že „žena potrebuje muža ako živiteľa, (...) ako ochrancu, (...) ako milenca“ (s. 64 posudzovanej práce) a hneď vzápätí sa dušuje, že ženy „dávajú mužom krídla“ a nabáda na to, aby si muži nemysleli, že sú pre ženy „nepostrádateľní“ (tamže). – Ako tomuto rozumie diplomantka? Nebolo zapojenie Štechovej do ženského hnutia skôr výnimkou v konzistentne konzervatívnom myslení?

A ďalej, ako môžeme interpretovať to, že v *Čertovej brázde* Štechová akoby zanecháva ohľady na celé spoločenstvo a svoj konzervativizmus a javí sa ako kutá liberálka, pre ktorú je úhlavným cieľom v živote ženy naplnenie jej osobnej slobody?

Šalda v recenzii na jej prvé zobrahané dielo *Prameny života* tvrdil, že Štechová nie je moralistka, ale zaoberá sa otázkou etickou. Môžeme špekulovať, či Šalda nechcel lichotiť mladej absolventke univerzity. Ak by sa totiž k „ženskej otázke“ vzťahovala eticky, pravdepodobne by bola bývala oveľa viac poukazovala na istú morálnu a politickú štruktúru spoločnosti a kritizovala ju, a to aj z feministického hľadiska. Namiesto toho však Štechová namiesto práv žien chce hovoriť o ich povinnostiach: „Myslím, že otázka: Co je ženina úloha? Je nejdůležitější otázkou ženského hnutí. Jest důležitější vědět, co je mou povinností – než jaká mám práva, neboť konec konců člověku zůstávají jen ty práva, která vykoupil svými povinnostmi.“ (S. 56 posudzovanej práce.) Opäť sa tu objavuje ďalšie protirečenie Štechovej.

³ Bahenská, M., Heczková, L., & Musilová, D. (2011). *Iluze spásy : české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Vedita.

Ako som uviedla, predložené výsledky výskumu autorky nie sú vyčerpávajúce. Pre úplnejšie uchopenie diela Štechovej by bolo potrebné opätovne navštíviť slovenské aj české archívy. Hlavná časť pozostalosti autorky sa nachádza v Slovenskom národnom archíve, niektorá jej korešpondencia sa nachádza v príslušných osobných fondoch Památníku národného písemnictví. V archíve Univerzity Karlovej by bolo potrebné overiť náležitosti týkajúce sa jej vzdelania a titulov. – To však nebolo cieľom autorky, jej cieľom bolo v dostatočne osvetľujúcom kontexte identifikovať a interpretovať myslenie Štechovej z genderovej perspektívy a zamerať sa najmä na ideu ženstva v jej práci.

Naplniť tento cieľ nie je jednoduché. Postava Marie Štechovej totiž nesleduje vzor feministických aktivistiek, ktoré boli ako feministky činné aj v medzivojnovom období a potom ako feministky odstavené v povojnovom období. Jej životný príbeh a myslenie sa „komplikuje“ predovšetkým vplyvom náboženského myslenia, z ktorého však pre Štechovú – možno prekvapivo – nevyplýva antagonizmus voči socializmu. V Štechovej možno rozpoznať zvláštnu eklektiku, osobu, ktorá sa – zdá sa – nikdy nadhlo nestotožnila s jedným názorovým prúdom, spolkom či skupinou. Aj preto je uchopenie jej diela pomerne náročné.

Ivana Křížková sa o to v tejto práci (po svojej predchádzajúcej práci obhájenej v roku 2015 na Ostravskej univerzite) už po druhý krát pokúsila. Tentokrát svoj pohľad sústredila na nové témy a najmä sa snažila nazerať ich z genderovej perspektívy. Ako som už naznačila, toto podujatie naráža na viacero interpretačných úskalí a preto ho možno považovať skôr za uspokojivé.

Práca je napísaná na priemernej jazykovej úrovni, je v nej tiež viacero preklepov. Podobne aj štylistika práce by určite mohla byť lepšia, zbavená niektorých príliš všeobecných tvrdení. Zároveň však možno konštatovať, že vari až na drobné výnimky formulácie v práci nekolidujú s vecným obsahom tvrdení.

Práca spĺňa požiadavky kladené na diplomovú prácu. Odporúčam ju na obhajobu a navrhujem ju hodnotiť známku dobre až veľmi dobre v závislosti na obhajobe.

Mgr. Ľubica Kobová, MA, PhD.

Praha, 5. september 2017